

(ברכות ד') דברים האסורים לפני זמן ק"ש של ערבית/ חיים יואל
בלור;

וצבי ניסנבוים

איתא בברכות:¹ "תניא חכמים עשו סייג לדבריהם כדי² שלא יבוא אדם מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קמא, ואשתה קמא ואישן קמא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל, וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה, אבל אדם בא מן השדה בערב ונכנס לבית הננסת, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה!"

ברייטא זו משמשת כמקור לאסור אכילה לפני ק"ש של ערבית מדיוק בדברי הברייתא ניתן לעמוד על שתי נקודות בדין זה:

א. איסור האכילה מתחיל אף לפני זמן ק"ש, דהרי הברייתא מיירי כשעדיין לא מטא זמן ק"ש, שכתבה "נכנס לביה"כ, אם רגיל לקרות וכו' וקורא ק"ש ומתפלל" הנה דרך לאחר ששהה זמן מה בבהכ"ס קורא ק"ש.

ב. איסור האכילה הוא לא דוקא בקביעת סעודה אלא אפילו בפחות מזה, וכלשון הברייתא "אוכל קמא אשתה קמא".

ועתה נבוא בעזה"י לברר דינים אלו בהרחבה.

א. מתי מתחיל זמן איסור האכילה

(1) האם יש להרחיק לפני צה"כ

בתר"י³ מביא את לשון הברייתא ומיד אח"כ כותב וז"ל חזינן דאפילו כשיבוא קודם זמנה חששו שמא יבוא לידי פשיעה עכ"ל.

וברשב"א⁴ כתב וז"ל דכיון שהגיע זמן המקרא אפילו סמוך לו קצת מלפניו לא יסב עד שיקרא עכ"ל. מדבריהם מסיק הג"י⁵ דקודם זמנה נמי אסור להתחיל לאכול. ומוסיף דהיינו דוקא כחצי שעה קודם כמו שאמרו בתפילת המנחה, וכך פסק להלכה בשו"ע⁶, וז"ל אסור להתחיל לאכול ח"ש סמוך לזמן ק"ש של ערבית עכ"ל.

-
- (1) דף ד' ע"ב. (2) יש שאינם גורסים "כדי" וע"י ראש יוסף הטעם.
(2) דף א' ע"א ד"ה וחכמים. (4) ב' ע"ב ד"ה משעה שעני נכנס.
(5) ס' רל"ה ד"ה ומכלל. יש להעיר דהסיבה שגרמה לסייג היא אחרת לתר"י ולרשב"א, דאלו לתר"י דסובר דזמן ק"ש לכתחילה הוא רק מיד בצה"כ א"כ גזרו גם על סמוך לצה"כ, כדי שיקרא מיד בצה"כ אך לרשב"א דסובר שאפי' לכתחילה זמנה כל הלילה כדכתב בדף ט' ע"א, א"כ מצד זה ל"ש לגזור על קודם הלילה, אלא דגזרו דומיא דמנחה, כמו שבמנחה שאינה אלא מדרבנן אסרו לאכול אף סמוך למנחה כדי שלא יבוא לאכול לפני שיתפלל, כ"ש בק"ש דאורייתא יגזרו. וכך אסרו כל המלאכות שאסורות במנחה כפי שיבואר לקמן.
(6) ס' רל"ה ס"ב.
(* לעילוי נשמת אמי מורתי, אביבה הדסה ניסנבוים, הכ"מ, נלב"ע י"ט אב תשד"ס.

אך חזינו לרבנותא דלא ס"ל הכי. דהנה התוסי⁷ כתבו וז"ל מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית עכ"ל. הרי חזינו בהדיא דרק משעה שהגיע זמן החיוב, דהיינו צה"כ, אסור להתחיל בסעודה. וכך מש' מלש' הרא"ש⁸, והטור⁹ ג"כ כתב כלש' תוס', וכך גם פשטות המרדכי, והרמב"ם¹⁰ כתב וז"ל אע"פ שתפילת ערבית רשות, לא יבוא ממלאכתו ויאמר אוכל מעט ואישן קמעה ואח"כ אתפלל, שמא תאנוס אותו שינה ונמצא ישן כל הלילה, אלא מתפלל ערבית ואח"כ אוכל ושותה או ישן עכ"ל. מדהשמיט ענין "נכנס לבהכנ"ס וכו'" מש' שדיבר דוקא כשהגיע זמן ק"ש, ורק אז אסור לאכול ולישון".

ובאבות דר"נ¹² מובאת ברייתא זו בשינוי לשון מגמרתינו והיא מסייעת אלו האומרים דמותר לאכול עד צה"כ. וז"ל:

"אל יאמר אדם אוכל קמעה, אשתה קמעה אישן קמעה ואח"כ אקרא ק"ש נמצא ישן כל הלילה ואינו קורא, אלא אדם בא ממלאכתו בערב ילך לבית הכנסת או לבית המדרש אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה ואם לאו קורא ק"ש ומתפלל".

הרי להדיא דמירי כשהגיע כבר זמן ק"ש¹³.

בהסבר מחלוקתם נר' להקדישם את המשנה בפ"ק דשבת¹⁴: "לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי, ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין. מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה".

ומבאר רש"י¹⁵ "דמפסיקין לק"ש דאיתא מדאורייתא".

ובגמ': "אמר אביי הני חברין בבלאי, למ"ד תפילת ערבית רשות כיון דשרא ליה המיכניה לא מטרחינן ליה (פי' כיון שמתירים חגורתם לפני הסעודה נחשב כתחילת הסעודה ואין צריכים להפסיק לתפילת ערבית) ולמ"ד חובה מטרחינן ליה? והא תפילת מנחה דלכו"ע חובה ותנן אם התחיל אין מפסיקין, וא"ר חנינא משיתיר חגורו התם לא שכיחא שכרות הכא שכיחא שכרות, א"נ במנחה כיון דקביעה לה זימנא מירתת ולא אתי למפשע, ערבית כיון דכולא לילא זמן ערבית לא מרתת ואתי למפשע" (פי' - מנחה שיש לה זמן קצר הוא מפחד, שיעבור הזמן ולכן לא יבוא למפשע, משא"כ ערבית שזמנה ארוך, אינו חושש, ויש חשש לפשיעה).

(7) ד"ה קורא ק"ש ומתפלל. (8) סי' ט'. (9) סי' רל"ה וכך הוא בריטב"א כאן עמ' יז' בהוצאת מוסד הרב קוק.
(10) הלכות תפילה פ"ו ה"ז.
(11) עיי' ערוזה"ש סי' רל"ה סעיף י"ג. אם רגיל לקרות וכו' - צ"ל דהוא כמו הירושלמי "לעמוד בתפילה מתוך דא".
(12) פ"ב, ח'. (13) עיי' שם בגרי"ב שרצה להגיה כמו בגמרתינו.
(14) דף ט: (15) ד"ה מפסיקין לק"ש.

ונראה שק"ש ש"ע היא חובה לא פחות מתפילת ערבית, אפ"י למ"ד שהיא חובה.

משמע מהגמ' ומרש"י לעכל שיש שלש סיבות דק"ש ש"ע חמירא טפי ממנחה:

א. ק"ש ש"ע - דאורייתא, מנחה-דרבנן.

ב. לילה הוי זמן שכרות,

ג. ערבית - כיון שזמנה כל הלילה איכא חשש שמא יתעצל וידחה ק"ש ולבסוף ירדס ולא יקרא.

עפי"ז מסתבר דאם במנחה תקנו דלא יאכל קודם זמנה (כנאמר במשנה "לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה") כך גס בערבית, וכ"ש הוא, ומובנת השואת הב"י בין ק"ש ש"ע למנחה - דאסור להתחיל קודם ערבית.¹⁶

אך לאלו דלא מצריכים הרחקה כלל, צריך באור מדוע אין לדמות ערבית למנחה, ואדרבה משמע מהגמ' בשבת שערבית חמירא לפי כדלעיל.

17

ואכן "האליה-רבה" מחלק דלא שייך לדמי אהדדי, דבמנחה כיון שאין תחילת זמנה מבורר דתלוי בשעות, בעינן הרחקה שלא יבוא לאכול לפני תפילת מנחה, אך בערבית שזמנה מבורר שהרי תלוי ביציאת מצרכים, אין לחשוש, ולכן איאין צריך להרחיק לפני כן.

אך עדיין קשה, מדוע הנך סיבות דלעיל הגורמות להחמיר בק"ש ש"ע דאם התחיל מפסיק לא יגרמו דנצריך להרחיק לפני ק"ש ש"ע, עכ"פ כמו במנחה.

ונראה דיש לחלק, אם נמצא כבר בתוך זמנא דחיובא של ק"ש, או עדיין לא מטא זימנא כלל. הגמ' בשבת מיירי דנמצא כבר בזמן החיוב, וכיוון דק"ש הוי חיובא דאורייתא הצריכוהו להפסיק ולקרא מחשש דילמא אתי למפשע, אולם כל מה דלא מטא זמנא דחיובא לא חיישינן

16) ולענין שעור הזמן דבעינן להרחיק עיין לקמן. 17) סי' רל"ה ד"ה חצי שעה.

דלמא לא יקרא, ואדרבה מסתברא דכיון דהוי חיובא מדאורייתא יקרא מיד בתחילת הלילה¹⁸, מה שא"כ כשהגיע הלילה ולא קרא, הרי חזינן דלא חושש וכיון דדאורייתא הוא, יפסיק.

ועפ"יז ניתן לאמר דמ"ש דבלילה חיישינן לפי דהוי זמן שכרות הוא דוקא אם נמצא בלילה. דהוא הוא זמן השכרות, וא"כ חייב להפסיק מיד, אך לפני צה"כ דאין זה עדיין זמן שכרות א"א לאמינועי ממנו להתחיל.

ומש"כ דכיון דזמן ערבית ארוך טובא, ואיכא למיחש דלמא אתו למפשע - הנה בגמ' עצמה חזינן דזמן ארוך הוי גם צד לקולא, דבתחילת הגמ' לענין סמוך למנחה דחתה הגמ' אפשרות של העמדת המשנה במנחה גדולה "כיון דאיכא שהות טובא לא גזרנן". א"כ מחד גיסא כיון דאיכא שהות טובא אין חשש שלא יקרא ומאידך גיסא כיון דאיכא שהות טובא לא מרתת ואתי למפשע, א"כ מצינו שאותה סברא גופא משמשת לחומרא ולקולא¹⁹.

ונראה לומר שלפני זמנא דחיובא, שהות טובא - הוי סברא לקולא, כיון שעדיין לא מחויב בדבר, ואפילו אם ירצה אין בידו לקיים המצוה, ולומר לו להמתין ולקרא הוי טרחא יתירתא, אבל לאחר צה"כ דמטא כבר זמנא דחיובא ואפשר לומר לו שיקרא מיד, נחמיר שיפסיק ויקרא.

וזכינו לכוון בזה לדברי "המאמר-מרכז" דכתב וז"ל²⁰: דלא אסרו סמוך לערבית כיון שנמשך זמנו כל הלילה ונהי דמטעם זה מחמירנן בש"ס, טפי, תפ"ע י"ל דהיינו דוקא תוך זמנה משא"כ לאסור קודם זמנה מכיון שזמנה ארוך ונמשך הרבה אין צריך להחמיר קודם ממנו וק"ל עכ"ל.

הנה מבואר דאין הכרח מהגמ' בשבת להחמיר בערבית כבמנחה.

2. כמה זמן יש להרחיק

לאלו הסוברים דבעינן להרחיק לפני זמן ק"ש ש"ע - כמה זמן יש להרחיק?

בשו"ע פסק²¹ "אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך²² וכו' " רבב"י למד זאת מדברי התר"י שהובאו לעיל "דאפילו שכשיבוא קודם זמנה", ומסיק "ומיהו משמע דהיינו כח"ש קודם כמו שאמרו בתפילת המנחה".

ובמנחה כתב הב"י²³ וז"ל והאי סמוך למנחה דתנן במתני כתב הר"ן²⁴ דהיינו ח"ש קודם זמן המנחה וכן פירש הרשב"ם²⁵, וזמן מנ"ג מי' שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה-דהיינו ח"ש הוי בתחילת שעה שביעית, וזמן מ"ק מט' שעות ומחצה דלמעלה וסמוך לה דהיינו ח"ש הוי בתחילת שעה עשירית עכ"ל.

18) בדומה לכך כתב בחידושי רע"א לברכות ד': ועיי"ש באריכות וכן משמע בתוס' סוכה לח. דדעת ר"י דלקידוש אין מפסיקין לפי שיכול לקדש ביו ובליילה-ליכא למיחש כולא האי. וכך מעיר גם בערוך לנר שם.

19) ועיי' בספר ישועות יעקב סי' תל"א ס"ק ג' דמתלבט בענין זה. (20) סימ רל"ה ס"ק ד'. (21) סי' רל"ה ס"ב. (22) ונחלקו האחרונים אי ח"ש זו הוי זמנית או קבועה. הפמ"ג, (סי' רל"ב בא"א סק"ד) כותב בפשטות דהוי ח"ש קבועה, אך השפת אמת כותב (שבת ט') דהוי זמנית, ובאמת די להרחיק ח"ש של יום קצר, אלא משום לא פלוג אסור בכל יום ח"ש אפילו בימים ארוכים שהשעות ארוכות טפי, (23) סי' רל"ב. (24) סוכה ל"ח. (25) פסחים צ"ט:

ובפשטות בעינין שער ח"ש להרחיק, דזהו שער דמינכר דלא יבוא להתחיל באסור.

והנה הט"ז²⁶ חולק על השו"ע וט"ל דהאי "סמוך" לא הוי ח"ש, אעפ"י דמשויים למנחה דבעינין הרחקה, אלא דסגי בכמה דקות לפני זמנא דחיובא ומוכיח דעתו מהמרדכי בשבת²⁷. ובתרי"י שהביא הב"י לא כתוב אלא "קודם זמנה" וברשב"א שהביא כתוב יד"סמוך לו קצת" בנגוד לכתוב במנחה "סמוך" בסתמא. ובתוס' הרי כתוב דלא בעינין הרחקה כלל, ולכך סובר הט"ז דסגי בזמן מועט.

וי"ל לדעת הט"ז דהכא לא בעינין שער דמינכר כמו שמצינו בשאר מצוות, כיון דהלילה כשלעצמו זימנא דמינכר וכדברי הגמ' בברכות ג' "ותחילת משמרת ראשונה סימנא למה לי? "אורתא הוא!" וצ"ל דבהרחקה יש ענין נוסף, והוא דלפני דמטא המצוה ראוי שלא יעסוק בדברים בטלים ויתן דעתו למצוות הבורא ולכן לא יתחיל בשום דבר חדש לפני התפילה, וכעין "הכוון לקראת אלוקיך ישראל"²⁸, וחסידים ראשנים²⁹ ולזה סגי בדקות אחדות.

הב"י כתב ח"ש כמו שאמרו בתפילת המנחה "כלומר, בעקבות ההשואה לתפילת המנחה אנו מצריכים גם בק"ש ש"ע ח"ש. וצריך לברר, היא גופא מנ"ל. היכא אזרינן ח"ש בתפילת מנחה? דהנה הרמב"ם נראה דחולק ע"ז דכתב בהלכות חמץ ומצה³⁰ וז"ל וכן אסור לאכול ערב פסח מקודם המנחה כמעט עכ"ל. ובמ"מ ובהג"מ בא רר דהא "קודם כמעט" הוא מתשע שעות, כל' ח"ש אע"פ שבלשון "כמעט" קשה לומר ח"ש. וצ"ל שבדאי מוכח מגמ' שסמוך למנחה היא דוקא ח"ש וע"כ דחקו בדברי הרמב"ם שכך גם כוונתו.

(26) סי' ר"ל"ה ס"ק ג'.

(27) פ"ק סי' רכ"ד דכתב וז"ל ואם התחיל אדם לאכול משחשיכה קודם תפילת ערבית צריך להפסיק לקות ק"ש אבל אם התחיל בהיתר א"צ להפסיק עכ"ל המרדכי ומכאן דהא אפ"י משחשיכה קרוי זמן היתר עכת"ד. ובפמ"ג (משבצות זהב) מבאר ראיתו, דמ"ש מהמרדכי שאם התחיל ביה"ש קודם חשיכה מקרי זמן היתר ואז אין כתב המחבר ח"ש קודם מתחיל האיסור.

אך במאמר מרדכי (ר"ל"ה סק"ה) דחה ראית הט"ז, וביאר דכוונת המרדכי דאם התחיל לאכול משחשיכה מקרי שהתחיל באסור וצריך להפסיק ואם התחיל בהיתר דהיינו מבע"י שלא חשק היום א"צ להפסיק-ואין כונת המרדכי "התחיל בהיתר" קצת לפני שחשכה וכן ר"ל שהמרדכי ל"ד קאמר וכפי שיש מסבירים בתוס' ע"י לקמן בפסקא א', "אם התחילו אין מפסיקין". (28) שבת י'. (29) דפ"ה דברכות.

המשנ"ב⁵⁶ מסיק להלכתא כ"חק-יעקב" דלפני צה"כ יכול ללמוד אולם כשהגיע הזמן יש להחמיר.

4. ברור דעת תוס'

לעיל בררנו שני ענינים: א) אי שרי לטעום לפני ערבית; ב) אי בעי הרחקה לפני צה"כ. והנה בדעת תוס' בענינים אלו מצאנו דנחלקו האחרונים וכל אחד מדייק דבריו מתוך דברי התוס'.

במג"א⁵⁷ הביא בשם תוס' שרק לקבוע סעודה אסור, אך לטעום שרי, ודייק כך מלשון תוס' שכתבו "מכאן משמע שאין לו לאכול סעודה וכו'".

אך בתוס' רע"א⁵⁸ על המשניות הקשה ע"ז דאם כך פירוש התוס' מאי רבותא, הרי משנה ערוכה היא בשבת פ"א מ"ב שמפסיקין לק"ש, ואם מפסיקין ודאי שאין מתחילין⁵⁸. ומכח קושיא זו בא לחדש בדברי התוס' שכונתו לומר שאפי' טעימה אסורה כדברי התה"ד לעיל. ואעפ"י שכתבו "סעודה" צ"ל דלא דק.

ובענין הרחקה כבר הבאנו לעיל דברי התוס' שמשמע שלא בעי הרחקה ודייק הב"י כך מלשונם שכתבו "מכאן משמע שמטעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית" וכדבריו משמע גם בבאור הגר"א דכתב בסימן תפ"ט על דברי הרמ"א בענין ספירת-העומר: "שכהגיע הזמן אסורים לאכול עד שיספור" - דהרמ"א אזיל בשיטת התוס' אך לב"י אסור כבר ח"ש קודם.

התפארת ישראל⁵⁹ מתפלפל בדברי הרע"א הנ"ל ומדייק אחרת בתוס'. הוא מתקשה בלשון תוס' "מכאן משמע" - הרי אין זה דיוק אלא כתוב במפורש בברייתא דכשהגיע הזמן לא יאמר וכו' - אלא ודאי ר"ל שאפ"י לפני כן אסור לאכול.

ג) "אם התחילו אין מפסיקין"
זמן ההתחלה (1)

המשנה בשבת אומרת: "מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה" - דהיינו אם היה אוכל והגיע זמן ק"ש צריך להפסיק ולקרא ק"ש אפילו אם יש שהות מה שא"כ בתפילה, כיון שק"ש הוי מדאורייתא ומפרש הר"ן⁶⁰ וז"ל וזהו דוקא כשהתחיל לבתר דמטא זמן חיוב או סמוך לה אבל התחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא⁶¹ שהות לא מפסיק עכ"ל - הרי דאם התחיל בהיתר אין מפסיקין, אולם אם התחיל באיסור, ואפ"י סמוך לזמן החיוב, מפסיק.

(56) ס"ק י"ז (57) סי' רל"ה סק"ד. (58) שבת פ"א מ"ב.
(59) בספר "מילי דברכות" (חתנו של הנחלת דוד) - מובא באסיפת זקנים מיישב קושית הרע"א, דלולא הגמ' היינו אומרים שרק לפני ק"ש אסור לאכול אך לפני תפילה מותר אפי' לכתחילה לאכול, ולכן דניקרותוס' מהכא "שאיין לו לאכול לסעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל", וכדבריו משמע גם ברמב"ם, הל' תפילה פ"ו ק"ז כשמביא הברייתא כותב אע"פ שתפילת ערבית רשות ואינו מזכיר כלל ק"ש (ושו"ר שכ"כ בענינים למשפט):

בשן"ע⁶² כתב וז"ל אסור להתחיל ח"ש סמוך לזמן ק"ש ואם התחיל לאכול לאחר שהגיע זמנה מפסיק וקורא ק"ש בלי ברכותיה וגומר סעודתו, ואח"כ קורא אותה בברכותיה ומתפלל עכ"ל. בדיוק לשון המחבר היה נראה לכאורה לומר שאעפ"י שאסור להתחיל לאכול כבר ח"ש לפני ק"ש. דוקא אם התחיל לאחר צה"כ מפסיק, אבל אם התחיל תוך הח"ש לפני ק"ש, אעפ"י שהתחיל באסור אינו מפסיק, דהרי כתב "ואם התחיל לאכול לאחר שהגיע זמנה"⁶³.

אלא דאי נימא הכי, דברי המחבר, דברי תימה הם, דהרי ראשית דין זה של מפסיקין לק"ש מדברי הר"ן הם והרי הוא כתב במפורש שאם התחיל בסמוך פוסק.

ואכן רוב האחרונים⁶⁴ מבארים כונת המחבר במ"ש "ואם התחיל אחר שהגיע זמנה" שכונתו ח"ש לפני צה"כ, דאחר שכתב בריש. הסעיף דח"ש קודם מתחיל זמן איסור אכילה, משמעין דאותה ח"ש מקרי זמן ק"ש אף לענין הפסקה. וכן משמע בדברי המחבר בכסף משנה שכתב על דברי הרמב"ם⁶⁵ "כיון שהגיע זמן מנחה גדולה לא יבגס למרחץ" וז"ל וצ"ל דסמוך למנחה קרי כיון שהגיע זמן המנחה עכ"ל הרי דמה שכתוב זמנה לאו דוקא וה"ה סמוך לזמנה.

אך עדיין ק"ק דהרי בב"י הביא דברי התוס' "מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש אין לו לאכול סעודה" ומסיק דפליג אשיתת התר"י והרשב"א דסמוך לערבית אסור, ומדוע לא מפרש אף בתוס' "דמשעה" ה"ה אף בסמוך.

2. מתי מפסיק אם התחיל באיסור

הנה הסקנו לעיל דאם התחיל ח"ש קודם צה"כ מקרי התחיל באיסור ומשמע בפרי מגדים דצריך להפסיק מיד אעפ"י שעדיין לא הגיע זמן ק"ש מ"מ כיון שהתחיל באיסור מפסיק מלאכול וממתין עד שיגיע הזמן ויקרא ואח"כ יגמור סעודתו אבל המשנה-ברורה בשעה⁶⁶ פליגי וס"ל דאינו צריך להפסיק מיד אלא כשיגיע זמן ק"ש, וכעין זה מבואר

59) במשניות שם. 60) על הגמ' בשבת שם. 61) מהו "יש שהות" נחלקו האחרונים בקצות השולחן (בדי השולחן סי' כ"ז סק"ה כתב דצריך לגמור סעודתו קודם חצות ויוכל לקרות בזמן שתקנו חכמים אך "בערוך השולחן" כתב: "ודע שזה שאמרנו יש שהות להתפלל היינו עד אור היום אבל מה שימשך אחרי חצות לית לן בה אע"ג דלכתחילה מצוה להתפלל קודם קצת מ"מ לענין הפסקה בעינן סוף זמן ממש".

וענין ברמב"ם הל' ק"ש פ"ה ה"ו דכותב: "היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ וכו' גומר ואח"כ קורא ק"ש והשיג ע"ז הראב"ד דצריך להפסיק אעפ"י שיש שהות כיון דהוי מדאורייתא. ומבאר הכ"מ דהרמב"ם מיירי כשהתחיל בהיתר וכדברי הר"ן ואלו הראב"ד מיירי כשהתחיל באיסור. 62) רל"ה ס"ב.

63) וכן מבאר בספר מנחת אהרון כלל י"ט אות ב' פ"ק דשבת. 64) ע"י פתח הדביר, מאמר מרכזי וכן המ"ב. 65) פ"ו מהל' תפילה ה"ה. 66) סי' רל"ה שעה"צ אות פ"ז.

ברא"ש למ"ד דבסמוך למנחה קטנה מפסיקין רז"ל ואם התחיל לאכול סמוך למנחה קטנה יפסיק כשיגיע זמן המנחה עכ"ל אלמא אע"ג דהתחיל באסור מ"מ אינו מפסיק אלא כשהגיע הזמן וה"ה בענינו.

סיכום

- א. הרחקה לפני ערבית
טו - לא בעינן הרחקה
טז - הרחקה של מספר דקות
שו"ע - הרחקה ח"ש (פמ"ג-קבועה, שפ"א-זמנית) וכך הכריע המשנ"ב; וערור השולחן כתב: "והרוצה להקל ולהתחיל לאכול ח"ש מקודם יש לו על מה לסמוך".
- ב. מה נכלל באיסור
1) אכילה - תה"ד - אסורה אפי' טעימה
שו"ע - סעודה אסורה טעימה מותרת, וכך הכריע המשנ"ב.
- 2) מלאכות - רמב"ם ושו"ע - אכילה ושינה בלבד.
רשב"א, לבוש - כל המלאכות שנאסרו במנחה.
- 3) לימוד - רשב"א - מותר אפי' בתוך הזמן.
מהרי"ו - אין ללמוד לפני ערבית.
המשנ"ב - לפני הזמן מותר, כשהגיע הזמן-אסור.
- ג. התחיל באכילה
ר"ן - 1) התחיל לפני הח"ש ויש שהות - אין מפסיקין, אין שהות מפסיקין.
2) התחיל בח"ש - פמ"ג - מפסיק מיד, וממתיך עד צה"כ.
משנ"ב - מפסיקין בצה"כ.
3) התחיל אחרי צה"כ - מפסיק מיד.
- הערה: - ז"ל המשנ"ב בסו' רל"ה סוף: "ח"ו"אם ביקש מאחר שיזכירו להתפלל, ליכא איסורא להתחיל לאכול אפילו כשכבר הגיע זמן ק"ש."